

no. 2125 18-7-'86

actuele onderwerpen

ZEER GEHEIM

de Nederlandse veiligheids-
en inlichtingendiensten

Nederland kent maar liefst 7 geheime diensten.

Zij letten op gevaren voor de staat en staatsgevaarlijke elementen. Een geruststellend idee, nietwaar?

Niet waar, dus. Want geheime diensten werken zo geheim, dat ze niet te controleren zijn.

Janet van Dijk geeft u in dit AO een overzicht en een tikkeltje inzicht in de geheime diensten die in Nederland actief zijn.

Redactie

Zeer geheim

*De Nederlandse veiligheids-
en inlichtingendiensten*

Inhoud

De Binnenlandse
Veiligheidsdienst / 2
Politie / 12
Centrale Recherche
Informatiedienst / 12
Militaire
inlichtingendienst / 13
Inlichtingendienst
Buitenland / 15
Coördinator / 16
Tweede Kamer / 16
De wet / 17

Janet van Dijk

Studente aan de Evangelische School voor
de Journalistiek te Amersfoort

Binnenkort in AO

Verdwijnde dictaturen. Vlak na elkaar verdwenen twee bekende dictators van het politieke toneel. Hoe en waarom verdwijnen dictaturen?

Wat betekenen deze ontwikkelingen voor nog bestaande dictaturen?

De Amerikaanse inlichtingendienst zou gegevens hebben die bewijzen dat Libiërs zijn betrokken bij terroristische acties.

Het Westen houdt het Oosten in de gaten, en andersom. Spionage bestaat al sinds tien Israëlieten de stad Jericho bespieden.

In veel boeken en films spelen geheim agenten de hoofdrol. In werkelijkheid horen en zien we hen nauwelijks. Meestal komen ze pas in het nieuws als ze uitgewezen worden of overlopen.

Ook in ons land doen geheim agenten hun werk, zij het zonder gleufhoed, regenjas en zonnebril.

Dit boekje gaat over de Nederlandse veiligheids- en inlichtingendiensten.

De Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD)

Geschiedenis

Het was 19 juli 1940, de Tweede Wereldoorlog was in volle gang, toen Koningin Wilhelmina de Centrale Inlichtingendienst in het leven riep.

In 1945 was de oorlog voorbij, de inlichtingendienst bleef bestaan, op verzoek van de geallieerden. De nieuwe naam van de dienst werd 'Bureau Nationale Veiligheid' (BNV). De medewerkers, vooral mensen uit het verzet, hadden tot taak personen op te sporen, die tijdens de oorlog de vijand de helpende hand hadden geboden. Daarnaast moesten zij betrouwbaarheidsonderzoeken uitvoeren onder mensen die een visum voor een buitenlandse reis hadden aangevraagd. Het was de bedoeling dat het BNV zo snel mogelijk zou worden opgeheven.

Maar het werd onrustig in de wereld (in het Verre Oosten, in Indonesië) en verschillende mensen zagen het nabije Oostblok (het communisme) als een gevaar voor onze democratie. De dienst bleef en ging verder onder de naam 'Centrale Veiligheidsdienst'. Dat werd in 1949 de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD). Taak, organisatie en werkwijze van de dienst werden vastgelegd in het –geheim– Koninklijk Besluit van 8 augustus 1949. Ook de taken en bevoegdheden van de andere geheime diensten zijn in dat Koninklijk Besluit geregeld. Het duurde drieëntwintig jaar voordat het Koninklijk Besluit openbaar werd. Op 5 augustus 1972 kwam er een openbare regeling over de Nederlandse veiligheids- en inlichtingendiensten

Mr. L. Einthoven was het hoofd van het BNV. In de oorlog was hij lid van het driemanschap van de Nederlandse Unie. Deze Unie verzichtte diensten voor de Nederlandse regering in Londen, maar stond niet afwijzend tegenover

de bezetter. Voor critici een reden te meer om aan te nemen dat de Binnenlandse Veiligheidsdienst zich al vanaf de oprichting in de 'rechtse hoek' bevindt.

Eindhoven moest systeem brengen in alle organisaties, die in feite op hetzelfde terrein werkten. Medewerkers van de Rijksrecherche, de afdeling 3 van de Generale Staf (GS III), de Marine Inlichtingendienst, de Grensbewaking, de Havenveiligheidsdienst, de Securisten van de luchtmacht en het Bureau Inlichtingen, waren alle bezig met spionage en contraspionage, het opsporen van spionnen uit andere landen.

In 1961 nam J. S. Sinningke Damsté de taak van de heer Eindhoven over. Hij werd in 1967 opge-

volgd door een man uit het verzet, Drs. A. Kuipers. Van 1 februari 1977 tot 1 februari 1986 was Mr. P. de Haan chef van de BVD. Hij vertrok naar de Veiligheidsdienst van de Europese Commissie in Brussel. De heer A. Blom volgde hem op.

Taken

Het Koninklijk Besluit noemt twee taken van de BVD: een inlichtingen- en een beveiligingstaak.

Onder de inlichtingentaak verstaat het Koninklijk Besluit: 'het inwinnen van gegevens over organisaties, groeperingen en personen waarover het vermoeden bestaat, dat deze een gevaar vormen voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde, of

*Het inwinnen
van gegevens
over personen*

dat ze een gevaar vormen voor de veiligheid van de staat. Dat vermoeden kan ontstaan door de doelstelling of de feitelijke werkzaamheden van de organisatie, groep of persoon'.

De beveiligingstaak houdt in: 'gegevens beveiligen, waarvan de geheimhouding in het belang van de staat is. Beveiliging van sectoren van de overheidsdienst en van het bedrijfsleven, die van belang zijn voor het instandhouden van het maatschappelijk leven'.

In verschillende kranteartikelen noemt de ex-chef van de BVD, Mr. P. de Haan, vier taken van de BVD:

- contraspionage;
- terreurbestrijding;
- politieke extremisten opsporen;
- antecedentenonderzoek.

Contraspionage

Het ontmaskeren van spionnen is de belangrijkste taak van de Binnenlandse Veiligheidsdienst. Volgens Mr. P. de Haan zijn zeker honderd spionnen uit het Oostblok in Nederland. Deze mensen hebben een dagtaak aan het spioneren, het zijn full-time spionnen. Daarnaast zijn er mensen, die zich af en toe bezighouden met spionageactiviteiten. Een deel van de geheim agenten is diplomatiek personeel.

In 1983 werden 147 medewerkers van de Russische geheime dienst uitgewezen uit West-Europa. Regeringen wachten zo lang mogelijk met uitwijzen. Voor een naar huis gestuurde spion komt meestal iemand anders terug. Het kan lang duren voordat die spion is ontdekt en voordat men erach-

ter is gekomen hoe die man of vrouw te werk gaat. Men blijft een spion liever zo lang mogelijk volgen. Pas als het echt niet meer gaat, wordt de geheim agent uitgewezen.

De Oostbloklanden hebben belangstelling voor Nederland. We zijn lid van de Noordatlantische Verdragsorganisatie, de NAVO, en in onze fabrieken worden hoogwaardige technologische produkten gemaakt. Het is voor het Oostblok van belang op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen binnen onze bedrijven. Nieuwe uitvindingen kunnen worden toegepast om onze wapens te verbeteren.

Bedrijven als Fokker (gevechtsvliegtuigen), Holland Signaal Apparaten (radarapparatuur), Philips (militaire telecommunicatie), electriciteitscentrales, olieconcerns en scheepswerven waar marinevaartuigen voor andere landen worden gebouwd, moeten voldoen aan bepaalde veiligheidseisen. Zo moet bijvoorbeeld het complex worden bewaakt. Ook de persoonlijke gegevens van personeelsleden moeten soms worden nagetrokken.

Het is de taak van de Binnenlandse Veiligheidsdienst maatregelen te bevorderen 'ter beveiliging van die sectoren van de overheidsdienst en van het bedrijfsleven, die van vitaal belang zijn voor het instandhouden van het maatschappelijk leven' (Koninklijk Besluit, artikel III, 1b). De toelichting voegt daaraan toe dat het gaat om preventieve beveiliging 'omdat het naar behoren functioneren vooral in bijzondere omstandigheden niet in gevaar mag komen'.

Rudie van Meurs zegt in zijn

Scheepswerven moeten voldoen aan bepaalde veiligheidseisen

boek over de Binnenlandse Veiligheidsdienst (De BVD, Amsterdam, 1978) dat de staatsveiligheidsdienst samenwerkt met beveiligingsambtenaren en bedrijfsinlichtingendiensten van bijvoorbeeld Philips. Maar dat niet alleen. 'Ze worden soms ook door de BVD opgeleid. De BVD heeft een eigen opleidingscentrum voor geheim agenten, waar, aan het eind van de training, een "BVD-diploma" wordt uitgereikt. (. . .) De gediplomeerden worden tewerkgesteld bij de BVD, bij de diverse politiekorpsen en bij een aantal bedrijven dat volgens de minister "zeer beperkt" is. Anderszins verlaten BVD-ers de dienst om te werk worden gesteld bij bedrij-

ven.' Officieel spioneert de BVD zelf niet.

Dat het toch wel gebeurt of is gebeurd, blijkt uit het verhaal van Will Gunnewegh, beschreven in het boek 'Spion van het koninkrijk' (Amsterdam, 1974). Gunnewegh voer in 1959 op een vissersboot naar Rusland. Fotograferen was een hobby van hem, en onderweg had hij wat foto's gemaakt. Nadat een politiemann die foto's onder ogen had gekregen, werd de Rotterdammer ingeschakeld door 'Den Haag'. Gunnewegh fotografeerde Russische schepen, fabrieken en havens, noteerde allerlei gegevens en smokkelde een agent van de Amerikaanse geheime dienst, de CIA, op het schip.

Voor de zeer gevaarlijke opdrachten, die hij moest uitvoeren, kreeg de Rotterdammer niet meer dan een onkostenvergoeding. Toen hij de brui gaf aan de spionageactiviteiten, arbeidsongeschikt werd en moest leven van een uitkering, liet 'Den Haag' hem in de steek. De dienst kwam de gedane beloftes (zoals een goede baan aan de wal) niet na. Gunnewegh kwam zelf in actie. Hij haalde en kreeg uiteindelijk zijn recht: een levenslang militair invaliditeitspensioen en zo'n zeventienduizend gulden onkostenvergoeding. Uit het boek blijkt dat Gunnewegh veel werk voor de Amerikaanse inlichtingendienst verrichtte. Zo waren de codes voor de rapporten, die hij verstreekte aan 'Den Haag', duidelijk niet in Ne-

derland bedacht. Bovendien moest hij zich regelmatig melden op Amerikaanse ambassades.

Terreurbestrijding

De Binnenlandse Veiligheidsdienst kreeg er ongeveer tien jaar geleden een nieuwe taak bij: de bestrijding van terreur. Zuid-Molukkers kaapten treinen en gijzelden mensen. De Britse ambassadeur in Den Haag, Sir Richard Sykes, werd op straat doodgeschoten door leden van de IRA, het Ierse Republikeinse Leger. De BVD heeft deze terroristische acties niet kunnen voorkomen.

Terroristen werken op een andere manier dan spionnen. Terroristen hebben haast en het is hun bedoeling in de publiciteit te komen. Bij de terreurbestrijding

Wanneer te Leningrad of Gdynia, nieuwe constructies o.q. gebouwen worden waargenomen gelieve dan dit beschrijven zoals onderstaande ezelbruggetje weergeeft:

N. Nudest = N U D E S T dus de slagzin voor Kaden en alles wat zich daar op bevind

- N. (name/number) naam en nummer van de kade onder opgave van locatie;
- U. (use) normaal gebruik van de kade, d.w.z. welke goederen worden normaaliter via deze kade geladen en gelost;
- D. (dimensions) afmetingen d.w.z. lengte en breedte kade, hoogte boven waterniveau tijdens hoog water en diepte van het water langs de kade bij hoog water;
- E. (equipment) laad- en losapparatuur op de kade v.w.b. kranen opgeven, type en capaciteit;
- S. (storage) loodsen en opslagplaatsen.
- T. (transportfacilities) transportmogelijkheden van en naar de kade zoals spoorwegen, wegen etc.

Voor schepen: WHY DO FILMSTERS:

- W: when, wanneer juiste datum en tijdstip van waarneming;
- H: his position, positie, koers en snelheid van het waargenomen schip-;
- Y: your position, positie, koers en snelheid van eigen schip;
- D: Description of condition, omstandigheden die van invloed zijn op de mogelijkheid van waarneming, zoals meteorologisch omstandigheden, tijdstip van de dag, mist etc.;
- O. Observes freedom, vrijheid van waarneming die van invloed kunnen zijn op het waarnemen;

De ezelsbruggetjes van Will Gunnewegh. Hij leerde deze codes uit zijn hoofd voor zijn rapporten aan de inlichtingendienst (uit: Spion van het koninkrijk, Contact bv, Amsterdam)

moet de BVD ook anders werken. Gaat het bij het opsporen van spionnen om het verzamelen van 'kleine puzzelstukjes', die samen de 'grote puzzel' moeten oplossen, bij de terreurbestrijding moeten op korte termijn veel gegevens worden verzameld.

Volgens De Haan heeft de Binnenlandse Veiligheidsdienst de afgelopen jaren enige successen geboekt. Doordat de dienst tijdig op de hoogte was, is een plan om iets op te blazen, verijdeld. Ook heeft de dienst een treinkaping voorkomen. De plannen om weer een trein te kapen, leefden overigens niet onder Zuid-Molukkers.

Politiek extremisme

De Minister van Binnenlandse Zaken beslist welke groepen, organisaties of personen door de BVD in de gaten moeten worden gehouden. Het gaat dan om groepen die geweld gebruiken of niet volgens de democratische spelregels te werk gaan.

Vaak wordt de Binnenlandse Veiligheidsdienst ervan beschuldigd alleen belangstelling te hebben voor extreem links. In 1968 zei PSP-kamerlid Wiebenga, tijdens het eerste debat in de Tweede Kamer over de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, dat 'de BVD nu eenmaal niet is voor de bescherming van de democratie, maar dat de BVD veel meer haar taak vindt – om niet te zeggen uitsluitend – in de verdediging van de maatschappelijke orde, in de verdediging van het establishment dus, de verdediging van de kapitalistische structuur, en daarmee de systematische bestrijding van ieder non-conformistisch denken, dat men als een gevaar be-

schouwt voor die bestaande structuur' (De BVD en de inlichtingendiensten, PSP-brochure, Amsterdam, 1983). 'Sinds jaar en dag legt de BVD een ruime belangstelling aan de dag voor linkse politieke partijen, zoals de PSP en CPN, organisaties als de anti-kernbeweging, de vredesbeweging, de vrouwenbeweging en andere bewegingen, die misstanden blootleggen en die een andere, rechtvaardigere en democratischere samenleving voorstaan', aldus de brochure.

De inlichtingendienst wijst deze beschuldiging van de hand. Verschillende journalisten hoorden uit de mond van de ex-chef van de BVD, de heer De Haan, dat de BVD 'dezelfde warme belangstelling' heeft voor links als voor rechts. Wel stelt hij dat door 'twist en tweedracht' bij de extreem rechtse groeperingen, deze minder gevaarlijk zijn.

Volgens de BVD gaat het niet om bijvoorbeeld de krakersbeweging of vredesbeweging als geheel, maar om personen of groepjes binnen die organisaties, die hun politieke doeleinden willen bereiken door geweld te gebruiken.

Antecedentenonderzoek

Een antecedentenonderzoek is een onderzoek naar feiten, die in het verleden zijn gebeurd. Het verleden van iedereen, die solliciteert naar een functie bij de overheid, wordt onderzocht. In de meeste gevallen gaat het alleen om een justitieel onderzoek. Er wordt dan nagegaan of de sollicitant weleens met de strafrechter te maken heeft gehad.

Anders wordt het, als het gaat

Het gaat daarbij om personen of groepjes die hun politieke doeleinden willen bereiken door geweld te gebruiken

om een vertrouwensfunctie, een baan waarbij men te maken heeft met geheime overheidsstukken.

Een sollicitant wordt dan eerst gekeurd door de Rijks Psychologische Dienst. Door middel van allerlei testen probeert men een beeld te krijgen van het karakter van de sollicitant. Het Centraal Antecedentebureau van de Rijks Psychologische Dienst onder-

zoekt het crimineel gedrag. Daarna komt de sollicitant terecht bij de afdeling personeelszaken van het desbetreffende ministerie. Als de sollicitant alle testen en onderzoeken goed is doorgekomen, komt de Binnenlandse Veiligheidsdienst in actie.

Van Meurs citeert in zijn boek over de BVD het personeelsblad Profiel van het Ministerie van Ver-

keer en Waterstaat (13 september 1976): 'Mensen die een speciale training op dit gebied hebben gehad, voeren dit werk uit. Zij pluizen eerst registers en dossiers na en doen ook buitenonderzoek. Verder zullen de onderzoeksambtenaren terecht komen bijvoorbeeld op de vroegere school of het opleidingsinstituut van de sollicitant. Soms ook in zijn woonomgeving. Het komt voor dat ze met de sollicitant zelf gaan praten. Niet omdat er verdenking bestaat, maar omdat ze willen horen hoe hij over sommige dingen denkt. Daarbij gaat het niet om een officiële verklaring, maar om iemands gezindheid. Hoe denkt hij werkelijk over persoonlijke vrijheid? Over vrijheid van meningsuiting? Heeft hij respect voor de opvattingen van andersdenkende minderheden? Vanzelfsprekend is dat een levende zaak'.

Van Meurs noemt dit een 'stukje authentieke BVD-tekst'. 'Want', zegt hij, 'er staat niet bij dat zo'n onderzoek in de woonomgeving "veelal in het geniep gebeurt".' Bij het onderzoek maakt de BVD gebruik van een vragenlijst. De ambtenaar noteert bijvoorbeeld de rook-, eet- en drinkgewoonten van de sollicitant, zijn sociaal gedrag, hobby's, temperament, sexueel gedrag, gezinsleven, ideologie. Ook voor de familieleden van de sollicitant worden deze lijsten gebruikt. Van Meurs schrijft dat wordt gelet op de 'deelneming of steunverlening aan staatsgevaarlijke activiteiten, het lidmaatschap van of steunverlening aan anti-democratische organisaties, de persoonlijke gedragingen en strafbare feiten van de sollicitant'.

Er zijn bij de overheid ongeveer vijfduizend vertrouwensfuncties. Een antecedentenonderzoek wordt éénmaal verricht.

Sinds 1971 is er een 'adviescommissie inzake de veiligheidsonderzoeken voor burgerlijke rijksambtenaren'. Bij deze commissie kunnen kandidaten, die door de BVD zijn afgewezen, hun beklag doen. Het advies van de commissie is niet bindend.

Werkwijze

De Binnenlandse Veiligheidsdienst valt onder het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Het hoofdkantoor van de BVD is gevestigd aan de President Kennedylaan in Den Haag. Bij de BVD werken ongeveer zevenhonderd ambtenaren. Zij worden bijgestaan door een onbekend aantal medewerkers.

De BVD-ers hebben elk een code nummer. Een nul geeft aan dat de geheim agent in vaste dienst is bij de BVD. Begint het code nummer met twee nullen, dan betekent dat, dat het gaat om iemand uit de top van de BVD. Medewerkers, die niet op de loonlijst voorkomen en per opdracht worden betaald, worden gerangschikt in klasse A tot en met C. (De BVD, R. van Meurs, Amsterdam, 1978, p. 33). De BVD zegt geen gebruik te maken van infiltranten, van mensen die onder valse voorwendselen een groep of organisatie binnendringen en dan informatie vergaren. De inlichtingendienst werkt met informanten. Met mensen, die lid zijn van een organisatie maar die niet zeker weten of hun organisatie wel een goed doel nastreeft. Infor-

manten moeten ervan overtuigd zijn dat ze een hoger belang dienen, door informatie door te spelen naar de BVD.

Voordat iemand wordt benaderd, verzamelt de BVD allerlei gegevens over die persoon.

Ravenstijn, alias 'Zonnebloem', was zo'n informant. In een artikel in de Panorama van 23 maart 1984 staat zijn verhaal. Hij informeerde gedurende twee jaar de BVD over anarhisten, krakers en punkers. Uit zichzelf begon de man gegevens over acties van punkers door te bellen naar het Rotterdamse hoofdbureau van politie. Niet omdat hij iets tegen punkers had. Dat niet. Met hen kon hij prima opschieten. Maar Ravenstijn hield

niet van geweld. Hij wilde voorkomen dat er tijdens acties klappen zouden vallen. Daarom lichtte hij de politie in. En daarom reageerde hij niet afwijzend toen het Ministerie van Binnenlandse Zaken contact met hem zocht. Van het een kwam het ander. Elke week had Ravenstijn een gesprek met Arie van de inlichtingendienst. Maar op een gegeven moment voelde hij zich er niet lekker meer bij. In het artikel zegt hij: 'Ik voelde me steeds meer een verrader. Als ik bijvoorbeeld op een vergadering van Onkruid ben, dan heb ik toch het gevoel dat ik ze aan het verlinken ben, en daar heb ik geen zin meer in. (. . .) Het bleek dat ik er niet zo gemakkelijk af kwam als ik had gedacht. Daarom

Informanten moeten ervan overtuigd zijn dat ze een hoger belang dienen, door informatie door te spelen naar de BVD

gooi ik het nu in de publiciteit, dan ben ik er definitief van af'.

Twee jaar geleden zorgde de Canadees John Gardiner voor enige opschudding. Hij was in korte tijd de spil geworden van het vredeskamp Woensdrecht. Hij bedacht acties en bereidde ze voor, maar deed nooit mee aan de uitvoering. 'Zijn' acties konden ook nooit doorgaan, want op het beslissende moment wemelde het altijd van de politieagenten. De mensen in het vredeskamp kregen argwaan en Gardiner bekende informatie door te geven aan Den Haag. Mr. P. de Haan zegt in het NRC/Handelsblad van 22 december '84: 'Hij heeft voor ons gewerkt, hij heeft ons informatie verschaft, dat klopt. (. . .) Gardiner heeft op bepaalde punten betrouwbare informatie binnengebracht, maar hij bleek after all niet betrouwbaar'. Dat Gardiner van de BVD moest meedoen aan gewelddadige acties, zoals hij beweerde, noemt De Haan 'lariekoek'.

Het is voor de BVD heel moeilijk om informanten te werven in kleine terreurgroepjes. De informanten vallen dan snel op en raken steeds meer betrokken bij de terreurdaad zelf. Om geloofwaardig over te komen bij de andere groepsleden, moeten de informanten helpen bij het maken van de plannen en meewerken aan het uitvoeren van het strafbare feit. Als een informant medeplichtig is aan het delict, dan is indirect ook de BVD medeplichtig en dat kan niet.

De BVD gaat nooit af op één informant. Alle informatie wordt,

zo mogelijk meermalen, gecheckt. Dat houdt in dat binnen een organisatie verschillende mensen werken voor de BVD. Zonder dat ze het van elkaar weten.

Informanten kunnen om verschillende redenen voor de BVD werken. Bijvoorbeeld omdat ze de democratie in stand willen houden. Of omdat ze tegen geweld zijn. Ze kunnen het gevoel krijgen dat ze de redder zijn van het vaderland. Welke (edele) motieven informanten ook hebben, veel verdienen ze niet met hun werk voor de inlichtingendienst. Ze krijgen meestal een paar tientjes in de maand. De maximale beloning is 250 gulden in de maand.

'De ambtenaren van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten bezitten geen opsporingsbevoegdheden als bedoeld in het Wetboek van Strafvordering' (Koninklijk Besluit, artikel 1,2). Dat betekent dat de BVD geen mensen mag opsporen of vervolgen, die strafbare feiten hebben verricht. De BVD mag geen mensen arresteren of uitwijzen.

In 1971 werd de wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer aangenomen. In die wet is geregeld dat de BVD telefoongesprekken mag afluisteren. Vier ministers (de Minister-president, de Minister van Binnenlandse Zaken, de Minister van Justitie en de Minister van Verkeer en Waterstaat) moeten daarvoor toestemming geven. Die toestemming is steeds geldig voor drie maanden en wordt gegeven als de veiligheid van de staat in het geding is.

Politie

Het Koninklijk Besluit bepaalt de samenwerking met de Binnenlandse Veiligheidsdienst. Zo kunnen 'ambtenaren van rijkspolitie en ambtenaren, belast met de grensbewaking' werkzaamheden voor de BVD verrichten. Zij doen dat op verzoek van de ministers.

Burgemeesters in gemeenten met gemeentepolitie wijzen 'ambtenaren van gemeentepolitie aan voor het in nauw en voortdurend overleg met het hoofd van de Binnenlandse Veiligheidsdienst verrichten van werkzaamheden ten behoeve van deze dienst'. Daarnaast mag het hoofd van de BVD zich wenden tot 'andere overheidsorganen, -diensten en ambtenaren' om gegevens te verkrijgen (artikel 111,3).

Het komt erop neer dat de korpsen van de gemeentepolitie een eigen Inlichtingendienst hebben, die ook wel 'Sectie Stiekum' wordt genoemd. Bij de Amsterdamse gemeentepolitie zijn vijftig mensen verbonden aan de Inlichtingendienst. In Utrecht werken twaalf politieagenten bij de 'Sectie Stiekum'. (De BVD, R. van Meurs, A'dam, 1978, p. 49). De rijkspolitie-mensen, die zich bezighouden met het inlichtingenwerk, zijn geplaatst op de districtsbureaus. Zij delegeren werkzaamheden naar agenten in alle plaatsen van het district.

De meeste 'politieespionnen' houden zich bezig met het opsporen van mensen die een gevaar zijn voor de democratie. Anderen

werken bij de Vreemdelingendienst van de politie, en spelen informatie door naar de Inlichtingendienst.

'De Inlichtingendienst van de politie is de sterke en gewapende arm van de BVD. De Binnenlandse Veiligheidsdienst heeft geen opsporings- en aanhoudingsbevoegdheid; een BVD-agent kan niemand tegen zijn wil vasthouden of meenemen voor een verhoor; een BVD-er hoort nederig te vragen of mensen hem binnen willen laten. Dat verzoek hoeft niet ingewilligd te worden. Iedereen kan elke medewerking weigeren. Wel, de inlichtingendienst van de politie kan nu juist die vuist maken, waarvoor de BVD niet de mogelijkheden heeft.' (De BVD, Rudie van Meurs, Amsterdam, 1978, p. 49/50).

Centrale Recherche Informatiedienst

De Centrale Recherche Informatiedienst (CRI) verzamelt allerlei gegevens met als doel de criminaliteit te bestrijden. Met behulp van de politie houdt de CRI een archief bij met dossiers en foto's van crimineel en politiek verdachte Nederlanders. Uit het (interne) jaarverslag van de gemeentepolitie in Arnhem blijkt dat de Arnhemse politie in 1975 597 van de in totaal 6563 gemaakte foto's doorstuurde naar de CRI. (De BVD, R. van

Meurs, Amsterdam, 1978, p. 58). De Centrale Recherche Informatiedienst valt onder het Ministerie van Justitie.

Het Landelijk Bijstandsteam Terreurbestrijding is sinds 1981 onderdeel van de CRI. Het team is in 1976 opgericht door de regering-Den Uyl.

De CRI mag geen politiewerk doen en zich niet bezig houden met werkzaamheden die op het terrein van de BVD liggen.

Militaire inlichtingendiensten

De marine, de landmacht en de luchtmacht hebben eigen inlichtingendiensten: de Marid (Marine-inlichtingendienst), de Lamid (Landmachtinlichtingendienst), en de Luid (Luchtmachtinlichtingendienst). In het najaar van 1985 besloot de Tweede Kamer dat deze inlichtingendiensten moeten worden samengevoegd. De integratie zal waarschijnlijk in 1987 gestalte krijgen. De militaire inlichtingen-

BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST PROBEERT MET SUCCES SCHADE TE BEPERKEN Oosteuropese spionnen ook in Nederland actief

DEN HAAG — Er kan volgens minister Rijkman van Binnenlandse Zaken geen twijfel over bestaan dat Oosteuropese spionnen in toestemming matte actief zijn in Nederland. De bewindman deed die uitspraak onlangs in een Kamerdebat over de rouwperiodes van de spionnen.

Hoge overloper KGB in VS keert terug naar Sovjet-missie

WASHINGTON (AP) — Vitali Jorjov, de hoogste Amerikaanse KGB-functionaris die afgelopen zomer naar het Westen was overgelopen, heeft zich nu terug naar de Sovjet-Unie. Dit is maandag bekendgemaakt door een woordvoerder van de centrale inlichtingendiensten van de Amerikaanse Senaat, Dave Holliday.

Jorjov, een verklaarde naderhand in een persverklaring in de Amerikaanse Senaat in Washington dat hij terug is naar de Sovjet-Unie. Daar werd hij opgenomen in een speciale missie van de KGB.

Hij is de eerste van een groep van overloperen die naar de Sovjet-Unie zijn teruggekeerd.

Het Amerikaanse veiligheidsbehoefte van de VS was geweldig toen de Sovjet-Unie in 1985 werd ontdekt dat hij terug was overgelopen. Het was de eerste keer dat een overloper van de KGB terugkeerde naar de Sovjet-Unie.

Hij werd toen ontvoerd, de overloper van de KGB.

en onderzetboten, en fabrieken als De Oude Delft, Philips en Hollandse Signaal (radar en optische instrumenten).

Interessant

Maar niet alleen de echte wapenfabrieken, ook industrieën met op het ogenblik onschuldige civiele producten vormen voor de Oosteuropese in toenemende mate een interessant object. In de snelle technologische ontwikkelingen komt het steeds meer voor dat voorafgebruik bedoelde computer, nieuwe materialen, optische producten, het ook duizenden kleinere zaken eenvoudig te gebruiken zijn voor wetenschappelijke of militaire technologie.

Civiele ontwikkelingen

Van afgiften, Teheran, Irak, en de Sovjet-Unie.

Ex-medewerker CIA gearresteerd wegens spionage voor China

WASHINGTON (AP, Reuters) — De Amerikaanse federale politie FBI heeft zaterdag de arrestatie bekendgemaakt van een ex-medewerker van de CIA die in 1981 voor de CIA werkte in het geheim voor de Volksrepubliek China. Hij werd gearresteerd in Alexandrië (Egypte) gisteren.

FBI-directeur William Webster zei dat de man, die niet werd genoemd, een van de vele personen was die in de jaren vijftig, na de Koreaanse oorlog, naar China emigreerden. Zijn naam werd bekendgemaakt in het verslag van de Amerikaanse inlichtingendiensten in het jaar 1981. Hij werd gearresteerd in Alexandrië (Egypte) gisteren.

Volgens de FBI heeft Wu-Tai Chan, die in 1951 naar de Volksrepubliek China emigreerde, in 1981 voor de CIA gewerkt. Hij werd gearresteerd in Alexandrië (Egypte) gisteren.

De man werd gearresteerd in Alexandrië (Egypte) gisteren. Hij werd gearresteerd in Alexandrië (Egypte) gisteren.

Verdachte in Springstofzaak

reacteur van Knipselkrant

AMSTERDAM — De man die bevestigde zou zijn bij de inlever van een TWT-springstof door een Japanner op 1 mei is een van de belangrijkste medewerkers van de Knipselkrant. Die medewerker, waarna de revolutionaire politiek van West-Europa beproefd wordt, is de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI) en de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) een doorn in het oog. De arrestatie van P. M. kan daarvan niet los krijgen worden.

Hij schijft de Amerikaanse ambassadeur Bakker Schol gisteren in een briefwisseling over zijn intentie, de 27-jarige medewerker van de Knipselkrant te ontslaan. De man is gearresteerd, verdacht van het maken van een TWT-springstof, een soort van kernstof, die in de jaren vijftig naar de Volksrepubliek China werd geëxporteerd. De man is gearresteerd, verdacht van het maken van een TWT-springstof, een soort van kernstof, die in de jaren vijftig naar de Volksrepubliek China werd geëxporteerd.

Inlichtingendiensten worden samengevoegd

Veel lezen we niet over de geheime diensten

diensten werken onder verantwoordelijkheid van de Minister van Defensie.

Het Koninklijk Besluit van 1972 omschrijft de taken van de inlichtingendiensten van het leger als volgt:

a. het inwinnen van gegevens omtrent het potentieel en de strijdkrachten van andere mogendheden, welke nodig zijn voor een juiste opbouw en een doeltreffend gebruik van de krijgsmacht;

b. het inwinnen van gegevens die nodig zijn voor het treffen van maatregelen:

1. ter voorkoming van activiteiten die ten doel hebben de veiligheid of paraatheid van de krijgsmacht te schaden;
2. ter beveiliging van gegevens binnen de krijgsmacht waarvan de geheimhouding geboden is;
3. ter bevordering van een juist verloop van mobilisatie en concentratie van de strijdkrachten (artikel 1V,2).

De eerste taak houdt in dat gegevens worden verzameld over buitenlandse legers. De informatie wordt verkregen via personen, boeken, kranten en tijdschriften.

De tweede taak van de militaire inlichtingendiensten betekent dat deze moeten voorkomen dat geheime gegevens over de Nederlandse strijdkrachten uitlekken.

Het is de bedoeling dat de diensten rapporten schrijven en dat die rapporten terecht komen op het bureau van de Minister van Defensie. 'De hoofden van deze diensten stellen de minister bij voortduring op de hoogte van al hetgeen van belang kan zijn', zo schrijft het Koninklijk Besluit voor.

De landmacht heeft de grootste inlichtingendienst. De Lamid bestaat uit honderd mankrachten, verdeeld over een bureau in Den Haag en vier regionale kantoren.

Bij de Marid en de Luid werken enkele tientallen mensen.

De Contra Inlichtingendienst (CID) van de landmacht houdt zich bezig met de binnenlandse 'vijand', met onbetrouwbare burgers en militairen. In november 1984 braken leden van de anti-militaristische groep 'Onkruid' in in het kantoor van de CID in Utrecht. Uit de gestolen papieren bleek dat de CID organisaties als het Interkerkelijk Vredesberaad (IKV) en de Vereniging van Dienstplichtige Militairen (VVDM) in de gaten houdt.

Net als de BVD verrichten ook de militaire inlichtingendiensten een veiligheidsonderzoek naar mensen, die naar een vertrouwensfunctie solliciteren. In deze gevallen gaat het om banen bij de krijgsmacht. Bovendien worden alle dienstplichtigen aan een (oppervlakkig) onderzoek onderworpen. Sinds 1976 kunnen afgewezen militairen in verweer gaan bij de adviescommissie inzake de veiligheidsonderzoeken voor burgerlijke rijksambtenaren. De militaire inlichtingendiensten houden bedrijven in de gaten, die militaire orders hebben gekregen.

De Marid, Lamid en Luid werken nauw samen met de BVD. Dat is geregeld in het Koninklijk Besluit van 1972. Artikel 1,3 stelt: 'De inlichtingen- en veiligheidsdiensten verlenen elkaar in het bijzonder ook door het uitwisselen van gegevens - zoveel mogelijk medewerking'.

Uit de gestolen papieren bleek dat de CID organisaties als het IKV en de VVDM in de gaten houdt

---

Inlichtingen- dienst Buitenland

Er is weinig informatie over de Nederlandse veiligheids- en inlichtingendiensten beschikbaar. De Inlichtingendienst Buitenland spant wat dat betreft de kroon. In artikel V, 1 van het Koninklijk Besluit staat: 'Er is een Inlichtingendienst Buitenland, die tot taak heeft het inwinnen van gegevens betreffende het buitenland, welke voor de regering van belang kunnen zijn'.

De Inlichtingendienst Buitenland (IDB) valt onder het Ministerie van Algemene Zaken. Het hoofd van de dienst moet de Minister van Algemene Zaken (dat is de Minister-president) op de hoogte brengen van belangrijke zaken. De IDB werkt samen met de andere geheime diensten in Nederland en andere Navo-landen.

Coördinator

Generaal-majoor buiten dienst Frans Alkemade, eens opper-officier van de landmacht, is coördinator van de geheime diensten in Nederland. Hij is voorzitter van het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland. Het is zijn taak te voorkomen dat de diensten dubbel werk doen of met elkaar in de clinch liggen over de werkzaamheden. Onder zijn leiding vergaderen de hoofden van de diensten over de werkzaamheden.

De coördinator wordt benoemd en ontslagen door de Minister-president, de Minister van Binnenlandse Zaken en de Minister van Defensie. Hij werkt onder verantwoordelijkheid van de Minister-president en 'stelt deze bij voortduring op de hoogte van al hetgeen van belang kan zijn' (Koninklijk Besluit, artikel 11,2)'.

De coördinator, de functie bestaat al sinds 1949, moet zorgen dat de gegevens, die hij heeft verkregen en de bronnen waaruit die gegevens afkomstig zijn, geheim blijven. Daarnaast is het zijn taak te zorgen voor de veiligheid van personen, die geholpen hebben bij het inwinnen van informatie.

Tweede Kamer

Op 25 maart 1952 werd een vast kamercommissie voor inlichtingen- en veiligheidsdiensten ingesteld. De commissie bestaat uit de fractievoorzitters van de vier grote politieke partijen: PvdA, CDA, VVD en D66. CPN en PSP wilden geen deel uit maken van de commissie. De CPN wilde dat niet omdat deze partij vindt dat het werk van de geheime diensten nogal eenzijdig is gericht tegen het Oostblok. De PSP vindt het bestaan van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten niet nodig. De leden van de commissie moeten veel zaken geheim houden en dat is 'in strijd met de PSP-eisen van een open en democratische samenleving' (Over spionnen en de democratie, De BVD en de inlichtingendiensten, uitgave PSP, Amsterdam, 1983, p. 10).

De commissie voor inlichtingen- en veiligheidsdiensten is niet verplicht de Tweede Kamer verslag uit te brengen van de vergaderingen. Andere commissies moeten dat wel doen. In 1967 maakte de commissie het eerste verslag openbaar. De commissie moet toezicht houden op de werkwijze van de geheime diensten en de openbaarheid daarover bevorderen. Daarnaast heeft de commissie tot doel de regering te adviseren wanneer het optreden van een van de diensten gezorgd heeft voor conflicten met personen of principes. De commissie kan de verantwoordelijke minister aan de tand voelen over het functioneren van de diensten.

De commissie vergadert maximaal vijf keer per jaar. Aanleiding voor een bijeenkomst kan zijn een kritisch artikel in de pers over het werk van de BVD of een andere dienst. Ook als het gaat om een crisissituatie, komen de commissieleden bij elkaar.

De Minister kan weigeren inlichtingen te verstrekken als hij vindt dat dat niet in het belang is van de staat. Vaak wordt op vragen van leden van de Tweede Kamer geen direct antwoord gegeven. De betrokken bewindsman wijst in veel gevallen door naar de vaste kamercommissie.

De wet

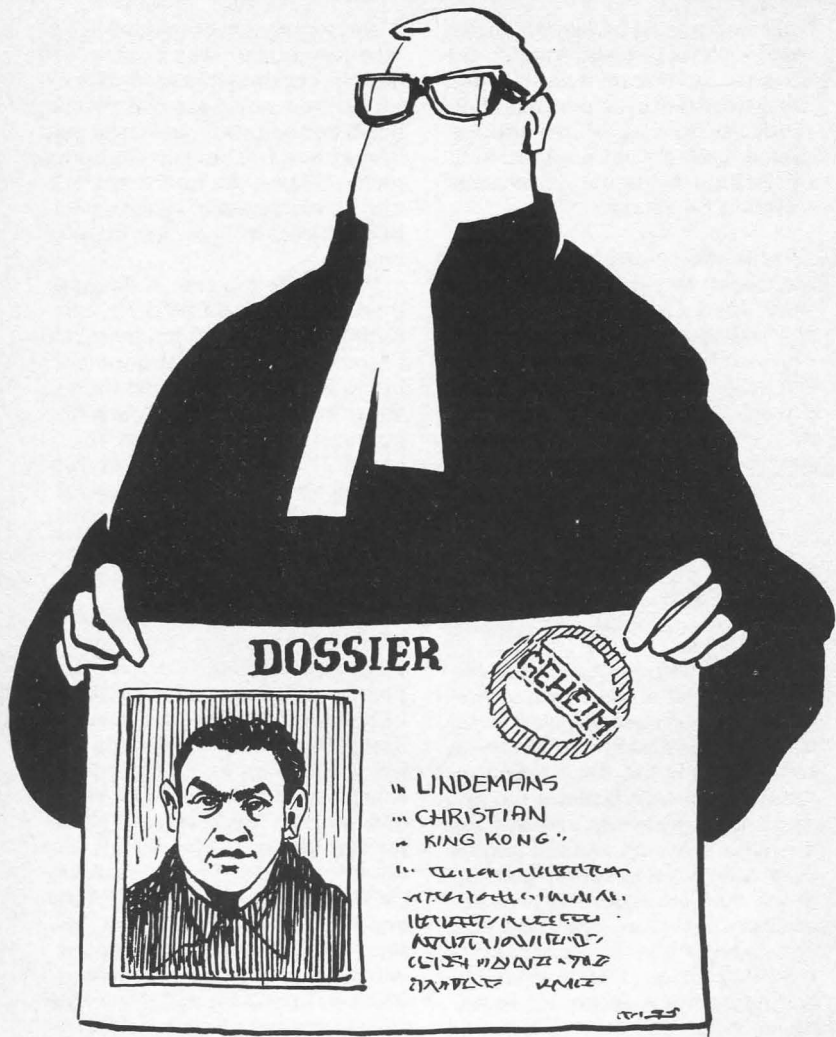
Het volkenrecht verbiedt staten niet inlichtingen te verzamelen over de sterkte van elkaars strijdkrachten. Het zijn de spionnen, die het risico lopen te worden bestraft. Iemand die in vreedstijd gegevens inwint over de militaire kracht van een andere staat, kan worden veroordeeld op grond van het strafrecht van de gedupeerde staat. Spionnen hoeven daartoe niet op heterdaad te worden betrapt. Ook kunnen zij aangehouden worden, als ze na de spionage-activiteiten het land weer uit zijn geweest. Sinds 1951 is in Nederland het verraad van zaken waarvan de dader zou moeten vermoeden dat deze geheim zijn, strafbaar. Ook het doorspelen van geheime gegevens naar buitenlandse mogendheden is strafbaar.

De Nederlandse veiligheids- en inlichtingendiensten hebben een geheimhoudingsplicht. Advocaten, artsen, notarissen en geestelijken kunnen voor de rechter een beroep doen op het verschoningsrecht. Dingen die hun cliënten hun in vertrouwen hebben verteld, hoeven zij niet openbaar te maken.

In 1974 deden Drs. A. Kuipers, toen hoofd van de BVD, en een functionaris van de politie-inlichtingendienst, voor het gerechtshof in Den Bosch, beroep op hun verschoningsrecht. Het gerechtshof ging met hun zwijgen akkoord. Omdat men vond dat het belang van de staat toen hoger was dan het belang van de cliënt.

Anders was het op 21 november 1985. Een jaar voor die datum vroeg het Haarlems Dagblad inzage in het dossier over Christiaan Lindemans (bijgenaamd 'King Kong'). Dit dossier bevindt zich in het archief van de BVD. De krant schrijft een brief aan de nu overleden minister Rietkerk, toen Minister van Binnenlandse Zaken. Het antwoord van de Minister is negatief. Maar er bestaat in Nederland een Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB). Het uitgangspunt van deze wet is dat overheidsstukken openbaar zijn, tenzij uitzonderingsbepalingen gelden. Volgens minister Rietkerk valt een BVD-dossier altijd onder de uitzonderingsbepaling. Het Haarlems Dagblad was het niet met hem eens en ging in beroep bij de Afdeling rechtspraak van de Raad van State. De Afdeling noemt de motivering van Rietkerk ontoerei-

kend en ondeugdelijk, de beschikking van de Minister wordt vernietigd. De BVD had aangevoerd dat het dossier de werkwijze van

de dienst zou onthullen en bovendien zouden agenten en informanten risico's lopen als het dossier-Lindemans openbaar zou worden.

De voorzitter van de Afdeling stelde dat openbaarmaking van het dossier het huidige werk van de BVD niet schaadt, omdat het bij het dossier-Lindemans gaat om een zaak, die veertig jaar geleden is gebeurd. Ook ontbrak een goede motivering bij de stelling van de minister dat inzage in het dossier de staatsveiligheid zou schaden.

Van de argumenten dat de be-

langen tussen ons land en Engeland schade oplopen en dat de persoonlijke levenssfeer van betrokken personen en nabestaanden wordt aangetast, was de Afdeling rechtspraak van de Raad van State evenmin onder de indruk. Het BVD-dossier is in de openbaarheid gekomen.

Ook de Binnenlandse Veiligheidsdienst heeft te maken met de WOB.

Literatuur:

Buys, Heleen, *De BVD en de Inlichtingendiensten – over spionnen en de democratie*, Amsterdam, 1978 (PSP-uitgave). De beschrijving van de strijd van de PSP-kamerfractie tegen de 'duistere praktijken' van de geheime diensten in Nederland.

Gunnewegh, Will: Uilenbroek, Henk, *Spion van het koninkrijk*, Amsterdam, 1974. Een verslaggever van de Volkskrant bewerkte het manuscript van ex-spion Will Gunnewegh. Verslag van zijn daden in de Tweede Wereldoorlog, de Koude Oorlog en daarna. Over Nederlandse spionnen, agenten en autoriteiten.

Meurs, Rudie van, *De BVD – samenzweren tegen ambtenaren, studenten, journalisten, dominees en andere democraten*, Amsterdam, 1978. Een kritische kijk op de Nederlandse inlichtingendiensten. Gebaseerd op 'open bronnen'. Op het relaas van ex-BVD-ers. Op gesprekken met mensen, die een vervelende ervaring met de inlichtingendiensten hadden en met wie de auteur als journalist van Vrij Nederland in contact kwam.

Tekeningen: J. van Dijk, Amsterdam

© 1986 Stichting IVIO - ALLE RECHTEN VOORBEHOUDEN. NADruk OF WEERGAVE, GEHEEL OF GEDEELTELIJK, IN WELKE VORM DAN OOK, ZONDER SCHRIFTELIJKE TOESTEMMING VERBODEN.

UW ONDERWERP IN AO

De redactie van AO staat graag open voor suggesties van onderwerpen. Als u een onderwerp hebt waarvan u meer wilt weten, schrijft u dan naar AO-redactiesecretaris Paul Winkler, Postbus 37, 8200 AA Lelystad. Mocht uw onderwerp niet zo voor behandeling in AO geschikt zijn, dan zal de redactie u in elk geval toch laten weten waar de door u verlangde informatie te vinden is.

AO beloont uw trouw!

Uit een onderzoekje is onlangs gebleken dat de meeste abonnees van AO al meer dan 30 jaar abonnee zijn. Enkele abonnees attendeerden erop dat voor het aanbrengen van nieuwe abonnees presentjes ter beschikking worden gesteld, terwijl trouw niet beloond wordt. De redactie van AO heeft zich dit aangetrokken. Zij start daarom met de volgende actie:

De abonnees die ons melden hieronder genoemd nummer van AO nog in hun bezit te hebben wordt verzocht dit aan de redactie te melden. Na loting zullen enkele van hen uitgenodigd worden hun exemplaar op te sturen dat ze vervolgens, vergezeld van een presentje, retour krijgen.

Zo zal AO trouw belonen. Overigens kan AO best nog veel abonnees gebruiken. Daarom gaan we door met de ledenwerfactie: voor het aanbrengen van een AO-abonnee kunt u kiezen uit: Het boek 'Vogels natuurlijk' of die praktische AO-verzamelband.

OPSPORING VERZOCHT VAN AO 273 'VERLOREN BOS'

Reacties: Stichting IVIO, postbus 37, 8200 AA Lelystad t.a.v. Paul Winkler.

no. 2125

18-7-'86

siso: 399.62

politiek

redactie en administratie: Stichting IVIO
postbus 37 - 8200 AA Lelystad
tel. 03200-26514

redactie: A. L. Greiner/P. Winkler

Vertegenwoordiging België:
Infodok C.V.
Bogaardenstraat 79/postbus 134 L 3
3000 Leuven
tel. 016/22.87.44
rekeningnummer: 700-0280450-67

Bij IVIO verschijnen binnenkort

'Fundamenteel' een taalboek

Een methode voor praktisch taalgebruik, met het accent op het aanleren van schriftelijke communicatieve vaardigheden.

ISBN 90 6121 607 9

Prijs f 19,95

'Modern bedrijfseconomisch rekenen' - K. J. Nijder

Rekenkundige bewerkingen op het gebied van de bedrijfseconomie. Elk bedrijfseconomisch onderwerp wordt met een stuk theorie ingeleid, gevolgd door een aantal theorievragen. Vervolgens wordt het rekenkundig aspect benadrukt in een aantal opgaven.

ISBN 90 6121 606 0

Prijs f 21,50

'Leven en werken met de computer' deel II

Sequentiële bestanden, gestructureerd programmeren, werken met een eenvoudige database, via top-down benadering programmeren, parallelle arrays, eerste-, tweede-, derde- en vierde-generatie programmeertalen.

ISBN 90 6121 615 X

Prijs f 21,50

educatieve uitgeverij - instituut voor schriftelijk onderwijs - AO-reeks - Archimedes - Pythagoras - wereldschool - instituut voor buitenschools mondeling onderwijs - bedrijfscursussen/-opleidingen - opleidingsadviezen - educatieve projecten

Abonnementsprijzen	per jaar	per halfjaar
Nederland/Europa*	f 69,—	f 36,—
België	Bfr. 1380	Bfr. 720
Overige landen	f 99,—	
Losse nrs.	f 3,50 (incl. verzendkosten)	
Proefabonnement	f 18,— (3 mnd.)	
Verzamelband	f 12,—/Bfr. 240	
Gecombineerde abonnementen	prijs op aanvraag	

* Europa met uitzondering van de Oostbloklanden

stichting ivio

postgiro 287934

Bank: NMB. Lelystad rek.crt.nr. 66.27.11.653